

30.09.2024

5-А-Б кл.

Історія

вч. Рзаєва Н.О.

Тема: Роль етнографії і фольклору при дослідженні історії.

Мета уроку: ознайомити учнів із різновидами усних джерел, навчити розрізняти історичні джерела за видами; наводити приклади писемних та усних джерел; на елементарному рівні здобувати інформацію, що містять історичні джерела; з'ясовувати роль джерел у вивченні історії; виховувати шанобливе ставлення до історичних пам'яток, до минулого українського народу.

Актуалізація опорних знань

Прийом «Мікрофон» (усно)

1. Які ви знаєте види історичних джерел?
2. Наскільки давнім є минуле України?

Мотивація навчальної діяльності

Вивчення нового матеріалу

Усні джерела (легенди, міфи, прислів'я, народні пісні, казки, перекази тощо) містять інформацію у вигляді усної традиції, яку передають із покоління в покоління, з уст в уста і зберігають у пам'яті народу. Згодом вона була зафіксована в писемних пам'ятках.

Усна творчість упродовж тисячоліть залишалася чи не єдиним засобом узагальнення життєвого досвіду народів, зокрема українського, втіленням народної мудрості, народного світогляду, народних ідеалів, а також джерелом інформації про його історію, філософію, чим він жив, що хотів передати наступним поколінням.

В усній формі фіксувалися і навіть норми звичаєвого права (неписані закони). Також наші предки вірили, що словесними заклинаннями можна досягнути успіху в полюванні, викликати дощ, відвернути бурю і град, посуху, вберегти родину від зла і напасті, які на кожному кроці підстерігали беззахисну перед силами природи людину.

На думку вчених усна творчість розвивалася упродовж сотень тисячоліть.

Усні джерела протягом останніх двох століть були об'єктом пильної уваги вчених-істориків, етнографів, фольклористів. Ці джерела збирали, досліджували й публікували.

Давні усні джерела свідчать про існування міфологічного мислення. Це коли душою, людськими властивостями наділяють тварин, рослин, предмети неживої природи, у людській подобі уявляють богів тощо.

Перші писемні пам'ятки нашої історії зафіксували давніх народних героїв — Кирила (Микиту) Кожум'яку, Іллю Муромця, Михайлика, Микулу Селяниновича та ворожі їм сили — Солов'я Розбійника, Шолудивого Буняка, Ідолище, Змія тощо. Згодом частина цих персонажів стали казковими героями. Разом із тим літописи зафіксували імена богів язичницької релігії слов'ян: Сварога, Хорса і Дажбога, Перуна, Сварожича, Велеса (Волоса), Стрибога, Коляди, Марени, Ярила, Купала та ін. Відобразили літописці й народні легенди та перекази про реальних історичних персонажів — князів Кия, Аскольда, Діра, Олега, Ігоря, княгиню Ольгу, Володимира та ін.

Робота з поняттями (запишіть)

Фольклор — усна словесна і музична народна творчість. У широкому розумінні, крім словесних жанрів, сюди належать уся народна творчість, прояви народної духовної культури — мова, вірування, обряди, ремесла.

Етнографія — наука, яка досліджує побут і звичаї народів, їхню матеріальну та духовну культуру.

У чому цінність усних джерел?

Фольклорні пам'ятки невіддільні від народного світогляду, побуту, історії тощо. У цьому насамперед полягає їхня джерельна цінність.

У дослідженні минулого можуть також допомогти етнографічні джерела — народні звичаї, обряди, традиції українців та інших народів. Так, досліджуючи звичаї і традиції племен, які ще перебувають на рівні розвитку первісного суспільства, можна створити уявлення про давні часи нашої Батьківщини.

Учені й мандрівники знайшли племена мисливців та збирачів, які живуть сьогодні в різних частинах землі: у Південній та Північній Америці, Австралії, Африці, Південно-Східній Азії. Вони нічого не знають про рільництво, не мають домашніх тварин. Знаряддя праці виготовляють із каменю, кісток та дерева. Не живуть на одному місці. Займаються полюванням та збиральництвом. Одягу та взуття не носять. Для житла вони використовують курені, які складають із жердин, гілок, каміння, землі.

І хоча ці племена мешкають на величезній відстані одне від одного, вони мають багато спільного. І це допомагає вченим відтворювати життя минулого, робити висновки про первісних людей. Дослідження побуту розвиненіших народів також допомагають історикам дізнатися про минуле. Різноманітні обряди (наприклад, весільні, поховальні, календарні), а також такі явища матеріальної культури, як одяг, прикраси, житло, становлять значний інтерес для вивчення історії.

Робота з візуальними джерелами

Міф, або Міт (від грецького оповідь, розповідь) - стародавня народна оповідь про явища природи, історичні події тощо або фантастичні оповідання про богів, героїв, уявних істот.

Слово «міф» уживається ще в одному значенні: ним називають щось вигадане, неіснуюче, фантастичне або й умисно неправдиве.

Легендою називають усне народне оповідання про історичну подію або чудесну пригоду, що сприймається як достовірне.

Казки оповідають про несправжні події та вигаданих персонажів.

Звірі та сили природи набувають у казках людської подоби.

У казках висловлювали свої погляди на добро і зло, правду і кривду.

Увесь життєвий цикл
селянина
супроводжували
обрядові пісні.

Їх присвячували приходу
весни, жнивам, збору
врожаю, тощо.

Співали на
хрестинах,
весіллях,
голосили на
похоронах.

Пісня
супроводжувала
завжди: і коли було
важко на серці, і в
хвилини радості.

**Життєвий досвід і
мудрість народу
відображено у
прислів'ях і
приповідках
(приказках).**

Билини – це різновид
історичних пісень, які
присвячені боротьбі
проти ворогів.

У билинах прославляли
подвиги героїв-богатирів,
зокрема Святогора, Добрині,
Іллі Муромця.

Узагальнення. Систематизація. Рефлексія.

ВИСНОВКИ

- В історії усіх народів, зокрема українського, була дописемна доба, тоді знання народу передавали безпосередньо з уст в уста. Давні легенди та міфи, перекази і казки, а також обрядові пісні — не тільки витвір фантазії людей, а й скарбниця досвіду минулих поколінь, і тому вони є безцінним джерелом для істориків.
- У дослідженні минулого можуть також допомогти етнографічні джерела — народні звичаї, обряди, традиції українців та інших народів.

Бесіда

1. Чому для відтворення минулого історики використовують усні джерела?
2. Що в історії називають усними джерелами?
3. Як називають усе розмаїття усно-розмовних творів?
4. Дослідженню якого історичного періоду найбільше допомагає етнографія?

Домашнє завдання:

- Опрацюйте опорний конспект.
- Опишіть один із звичаїв чи традицію українського народу.

Завдання надсилайте на освітню платформу Human, або на ел. адресу nataliarzaeva5@gmail.com

Бажаю успіхів у навчанні!